

Gyümölcstermő egzotikus növények nevei IV.

sövénybromélia *J. Bromelia pinguin* (P. 318). Közép- és Dél-Amerikában őshonos. Gyümölcse éretten sárga, gyümölcsbúsa fehér. Nyersen vagy főtt állapotban fogyasztják.

Ezzel a fajjal kapcsolatban már 1793-ban tudósít Philipp Andreas Nemnich arról, hogy „In Jamaika braucht man sie zu lebendigen Umzäunungen der Ländereyen und Gärten” (Nemnich 1: 343), azaz Jamaicában a földek és kertek élő kerítéséhez használják. Erre utal a *sövény*- faji jelző, a hosszú, kard alakú levelek szélén 5 mm hosszú, görbe tüskék meredeznek, ezért különösen alkalmas e növény élőszövénynek. A *bromélia* (P. 55; R. 1966: MNöv. 36) generikus név nemzetközi szó; vö. ang. *Bromelia* (EL.), ném., sp., kat., fr., holl., ol., norv., le., port. *Bromelia*, or. *Бромелия*, cs. *Bromélie*, fi. *Bromeliat*, litv. *Bromelija* 'ua.' (W.). A nemzetségbe forró égövi dísznövények tartoznak, a német Linné nevezte el Olof Bromel (1639–1705), göteborgi orvos és növénytudós tiszteletére (a svéd botanikus gyakran a latin Olaus Bromelius néven szerepel).

A nemzetség sövénybromélia fájának is Linné adta a latin szaknyelvi binóment 1753-ban: „*Bromelia pinguin*, foliis ciliato-spinosis mucronatis, racemo terminali. Habitat in Jamaica, Barbados” (Sp.pl. 1: 285). A típusfajt a német botanikus, Dillenius már korábban, 1732-ben említ ritka növényeket tartalmazó katalógusában: „*Pinguin, an Bromelia pyramidata, aculeis nigris*” (Hort.Eltham. 2: 320). A Linné által közzétett latin szaknyelvi *pinguin* artepitheton a Dilleniusnál is olvasható ang. *pinguin* 'ua.' (GRIN.; R. 1696: G. 487, 1732: Hort. Eltham. 2: 320, 1767–70: Syst.nat. 232, 1783: Encycl. 1: 145, 1784: Part.P. 3: 14, 1793: Nemnich 1: 343) névből származik, amely valamelyik karib-tengeri nyelvből került az angolba (G. 487), pontosabban a kreol *an-nan 'na pengwen* (www.plantlives.com) második tagjának átvétele, eredetileg 'vastag' a jelentése. Mint az 1793-ban kiadott Allgemeines Polyglotten-Lexicon der Naturgeschichte című könyvben olvasható, „Jamaika, Domingo und Barbados, wo selbst sie von den Engländern *pinguin* genannt wird” (Nemnich 3: 1176), azaz Jamaicában, Santo Domingóban és Barbadoson az angolok *pinguin*nek nevezik. Megvan más nyelvben is; vö. sp. *pinguin, pingwing* (Mansfeld) és fr. *pingouin* 'ua.' (EL.; R. 1793: Nemnich uo.). De szerepel a *Bromelia pinguin* (R. 1771: Mant. 362) és a még korábbi *Ananas pinguin* (R. 1759: Ehret.pl. t. 51, 1788: Fruct.Sem.Pl. 1: 30) szinonimában is, valamint a faj összetett neveiben; vö. ném. *Pinguinanas* (GRIN.; R. 1793: Nemnich 1: 343), fr. *ananas pingouin*, az éles, kard alakú levelekre utaló fr. *bayonett pingouin* (EL.) és fr. *pinguin-bromelia* (R. 1815: Redouté 396), azaz 'pinguinanasz', 'bajonettpinguin', illetve 'pinguinbromélia'.

A sövénybromélia az ananászfélék (Bromeliaceae) növény családba tartozik, a termesztett ananász '*Ananas ananas* L., *Ananas comosus* L., *Bromelia ananas* L.' (1753: Sp.pl. 1: 285) közeli rokona. Ezért is kapta a 'vadananasz' jelentésű fr. *ananas sauvage* (EL.; R. 1737: Weinmann 110, 1783: Encycl. 1: 145, 1793: Nemnich 1: 343, 1811: BotCult. 2: 207, 1815: Redouté 396), ném. *wilde Ananas* (www.pflanzen-im-web.de) és ang. *wild pine* (GRIN.), *wild pineapples* (LH.; R. 1737: Weinmann 110) nevét. Az ananász angol elnevezését a fenyő nevével alkották, a *pineapple* szó szerint 'fenyőalma'. Másol afr. *pynappel*, illetve kat. *piña*, sp. *piña* (W.). Kolumbusz spanyol hajósai az újvilági bennszülöttek által fogyasztott furcsa, tobozszerű terméseket elnevezték *fenyőtoboz*nak. A virágzat egyes virágaiból fejlődő bogyótermések ugyanis teljesen összenőnek eredeti támasztóleveleik elhúsosodó, alsó részletével, valamint az ugyancsak meghúsosodó virágzati tengellyel. Ilyen módon jön létre az óriási fenyőtobozhoz hasonló alakú, nedvdús, édes ízű ananász-terméságazat.

A sövénybromélia számos további nevet kapott az ananász megfelelőjével. Ilyen a származására utaló, 'amerikai ananász' értelmű sp. *ananas de America* (R. 1784: Part.P. 3: 14) társneve, amely az angol botanikus, Leonard Plukenet által 1700-ban közzétett *Ananas americana* sylvestris altera minor (Pluk.mant. 29) terminus alapján keletkezett. További társneve a ném. *falsche Ananas*

és az ang. *false pineapple* (www.pflanzen-im-web.de), azaz 'álananasz, hamis ananasz'. Ugyancsak az ananasz névvel alkották sp. *ananas brava, piña corredora, piña de garrobo, piña de ratón* (EL.), azaz 'derék-, futó-, iguana- és egérananasz', port. *abacaxi de raposa* (W.), vagyis 'rókaananasz', valamint fr. *ananas marron* (GRIN.), azaz 'barna ananasz' elnevezését.

A múltban a néger rabszolgákkal megsodortatták a levélrostját, amelynek minősége a kenderével (*Cannabis sativa*) vetekszik. Sokféleképpen (kötelek, ostorok, íjhúrok) alkalmazták, hasznos rostja miatt kapta sv. *hampbromelia* (uo.), vagyis 'kenderbromélia', és holl. *getorste ananas* (R. 1793; Nemnich I: 343), azaz 'sodrott ananasz' elnevezését. További neve a Costa Ricán, Hondurasban, El Salvadorban és Nicaraguában használatos sp. *piñuela* (uo.) és a port. *coroá-verdadeiro* (W.), azaz 'igazi korona'. Dél-Amerika spanyol nyelvű országaiban használatos neve még a sp. *tumbiriche* (uo.; R. 1802: *tumbirichis* [An.cien. 5: 291], 1877–79: *timbirichi* [Naturaleza 4: 41]), illetve *piñuela tumbiriche* (EL.).

anchovykörte *J. Grias cauliflora* (P. 32). Közép- és Dél-Amerikában endemikus. Ehető, a mangóra emlékeztető ízű gyümölcse és szép lombozata miatt termesztik is.

Neve 1893-tól adatolható a magyarban: *Anschovis-körte* (PallasLex. *Grias a.*), majd 1913-ban *Anchovy körtéje* (RévaiLex. 9: 15). Ez utóbbi félreértés, a RévaiLex. alapjául szolgáló PallasLex. nagy kezdőbetűs adata alapján személynévnek hitték az előtagot. Vörös Éva szerint a fajnév föltehetőleg a ném. *Anchojebirn* 'ua.' (VörösEgz. 58) részfordítása. Ez az alakváltozat a legrégebbiről, 1793-ból adatolható német adat (Nemnich 1793: 25), 1847-ben, egy berlini folyóiratban említik először ennek mai ném. *Anchovy-Birne* (AG. 11: 347) alakváltozatát, amely a magyar névhez hangtanilag közelebb áll, és a magyar terminus mintája lehetett. Még régebbi felbukkanású a faj ang. *anchovy-pear* (GRIN.; R. 1690–1700: ua. [Dictionary.com Unabridged. Based on the Random House Dictionary], 1783: ua. [Bryant 244], 1806: ua. [The American gardener's calendar 632], 1827: ua. [Loudon 780]) neve. Szó szerinti megfelelője még a sp. *pera de anchoa* 'ua.' (EL.), valamint a fr. *poire d'anchois* 'ua.' (EL.; 1867: ua. [Bull.Soc.Bot. France 14: 251]).

Már ez a folyóirat utal arra, hogy a gyümölcsöket szardella módján ('les fruits à la manière des anchois' [uo.]) készítik el, ma is gyengén megszóva olajba teszik el, salátákba használják, pástétomoknak kedvelik. Az *anchois, anchovy* stb. ugyanis a szardella '*Engraulis encrasicolus*' neve, közös európai halnév, etimológiai összefüggés állapítható meg az idegen nyelvi terminusok között. A fr. *anchois* az azonos jelentésű sp. *anchoa*, a ném. *Anschovis* pedig a holl. *ansjovis* 'ua.' név átvétele, a végső forrás a hal baszk *anchu* (RácZÁll.Enc. 72) neve. Nyilván az ang. *anchovy* 'ua.' (VNAE. 386) is ilyen származású. A halnév főleg a kereskedelem és a vendéglátóipar nyelvében volt használatos. *Anchoiade* néven szardella elkészítési módot értenek Franciaországban, pikáns-fűszeres *Anchovis* főzőadalékként is árusítják. A gyümölcs hasonló használatára utal az ang. *anchovy pear*; mint egy előétel neve is (Collins English Dictionary. 10th Edition, 1979: „so called from the use of the fruit as an hors d'oeuvre”). Az *anchovykörte* tulajdonképpeni értelme tehát 'szardellakörte', annak idején a PallasLex. szócikkének írója nyilván azért csak részfordítással alkotta meg e növényfaj magyar nevét, mert annak idején a magyarban is ismert társneve volt a szardellának az *anchovis* (VNAE. 386; R. 1893: PallasLex. ajóka a.) társnév. Az összetétel *körte* utótagja pedig a gyümölcs formájára utal.

Társneve az ang. *river pear* (W.), azaz 'folyókörte', mert leggyakrabban folyók mentén alkot nagy telepeket. A gyümölcse utal sp. *membrillo macho* (<http://biogeodb.stri.si.edu>), vagyis 'férfi birsalma' neve, társneve a sp. *paco* (EL.). A latin szaknyelvi binóment Linné adta 1759-ben (*Systema Naturae*, ed. 10, 2: 1075). A latin *cauliflora* (< lat. *caulis* 'szár' [< gör. *kaulosz* 'ua.']) és lat. *florus* '-virágos') faji jelzőnek 'virágos szárú' a jelentése, a száron csoportosan fejlődő virágokra utal.

galambszilva *J. Dovyalis abyssinica* (P. 96). A trópusi Afrikában honos örökzöld, tüskés bokor. Narancssárga gyümölcse kajsziarackra emlékeztet ízében és színében.

A mi sárga szilvánkhoz hasonló gyümölcset kedvelik a madarak. A latin *Dovyalis abyssinica* binóment Otto Warburg adta a fajnak 1893-ban (*Nat.Pflanzenfam.* 6a: 44). A latin szaknyelvi *abyssinica* faji jelző földrajzi névvel jött létre, honosságra utal. Etiópia korábbi *Abesszinia* nevéből származik. Ez az alapja a faj ang. *Abyssinian-gooseberry* (GRIN.), azaz 'abessziniai egres' elnevezésének is. Ugyancsak földrajzi névvel jött létre ang. *African-gooseberry* (uo.), vagyis 'afrikai egres' neve. Társneve az ang. *koshum* (EL.). A sp. *mukambura* (uo.) neve az afrikai kikuyu nyelvi

mukambura 'ua.' (Kiamba et al.) átvétele. Ennek alakváltozata a *mukambua* (uo.). További helyi neve a kamba *ngambua* (a gyümölcs), a luo *akutho*, *songola* és a maszaj *olmarogi*, *olmorogi* (uo.).

arkansasi cseresznyeszilva *J. Prunus mexicana* (P. 469). Az Egyesült Államokban és Észak-Mexikóban őshonos. Éretten lilás gyümölcsét nyersen fogyasztják.

Földrajzi névvel alkották az egyik élőhelyére, az USA *Arkansas* államára utaló faji jelzőt. Ugyancsak a honossága az alapja latin szaknyelvi nevének. A fajt először Sereno Watson írta le, és adta neki a latin *Prunus mexicana* binómet 1882-ben (Proc. Am. Acad. Arts 17: 353). Ebből származik az ang. *Mexican plum* 'ua.' (GRIN.), vagyis 'mexikói szilva' terminus. Társneve az ang. *bigtree plum* (EL.), azaz 'nagyfa szilva', mert nagyra növő fája eléri a 12 méteres magasságot is.

avirivadió *J. Monodora myristica* (T.). A trópusi Afrika örökzöld erdőiben honos nagy fa. Magvait régen a szerecsendió olcsó helyettesítőjeként értékesítették.

Nevének forrása a faj Afrikában használatos akan nyelvi, *twi* nyelvjárás *awiriwa* (uo.), *awerewa* (EL.), *ariwo* (W.) neve. Társneve egyrészt a honosságra, másrészt a szerecsendióra emlékeztető aromájára utaló *afrikai szerecsendió* (www.hazipatika.com), a magyar név az ang. *African-nutmeg* 'ua.' (GRIN.) tükörfordítása; vö. még sp. *moscadero de Africa* 'ua.' (uo.). Az avirivadió magjának illata és íze hasonló a szerecsendióéhoz, ezért is kapta a szerecsendió latin *Myristica* (< gör. *myrisztikosz* 'kenőcs-, parfüm-' < *myron* 'jóságú olaj, kenőcs') nemzetségnévet, mint latin szaknyelvi *myristica* faji jelzőt, már korábbi *Annona myristica* szinonimájában és a ma érvényes *Monodora myristica* binómetben is, valamint fr. *fausse noix de muscade*, *muscadier faux* (uo.), ang. *false nutmeg*, port. *falsa moscadeira* (EL.), azaz 'hamis-szerecsendió' elnevezését. A latin szaknyelvi *Monodora* (< gör. *mónosz* 'egyedül'; *dorá* 'bőr') nemzetségnév az egy csészévé összenőtt termőlevelekre utal.

Ugyancsak más növény, a tökfa, rumbatökfa 'Crescentia cujete' (P. 347), más néven *kala-bász-fa* (MNöv. 92) ang. *calabash* (W.), ném. *Kalebasse* (G. 184), stb. neveivel alkották az avirivadió ném. *Kalebassen-muskat* (uo. 406), ang. *calabash-nutmeg*, sv. *kalebassmuskot* (GRIN.), fr. *muscade-calebasse* (PN.), vagyis 'tökfa-szerecsendió' nevét. Az illatos, aromás gyümölcsűsúra, illetve magra utal hosszú, összetett fr. *odoriférante sucrée muscade-calebasse* (uo.) és ném. *muskatnussduftender Orchideenbaum* (EL.), azaz 'illatos, édes lopótök-szerecsendió' és 'szerecsendió-illatú orchidea' elnevezése.

Afrikán kívüli elterjedése a 18. századi rabszolga kereskedőknek köszönhető. Átkerült a Karib térség szigeteire, ahol ang. *Jamaica-nutmeg* (GRIN.), fr. *muscade Jamaïque* (PN.), azaz 'jamaicai-szerecsendió' neve terjedt el. Ugyancsak földrajzi névvel keletkezett fr. *muscadier du Gabon* (uo.) és ang. *African orchid nutmeg* (W.), vagyis 'gaboni-szerecsendió', illetve 'afrikai orchidea-szerecsendió' elnevezése.

sárga granadíja *J. Passiflora laurifolia* (P. 100). A trópusi Amerikában őshonos invazív kúszónövény. Ehető termése ovális alakú, nagyon lédús, nem fanyar ízű.

Magyar neve az ang. *yellow granadilla* 'ua.' (GRIN.) tükörfordítása. Számos nyelvben megvan a megfelelője; vö. ném. *gelbe Grenadille* (uo.), ang. *yellow passionflower*; sp. *flor de la pasión amarilla*, tör. *sarı çarkıfelek* (W.), vagyis 'sárga granadíja, sárga passióvirág'. Az *arany* színnévvél alkották fr. *pomme d'or*; ang. *golden apple* (PN.), *golden bellapple* (EL.) és sv. *guldgrenadill* (GRIN.), azaz 'aranyalma', illetve 'arany granadilla' elnevezését. Ugyancsak színre utal a braziliai port. *maracujá-laranja* (PN.), azaz 'marakujanarancs' és a holl. *sinaasappel* (uo.), vagyis 'narancs-alma', valamint ang. *orange lilikoi*, *yellow lilikoi* (W.) neve is. Ez utóbbi elnevezése földrajzi névvel alkotott, a *Lilikoi* annak a völgynek a neve, ahol a sárga granadíja először nőtt Hawaii szigetén. A sárga granadíja társneve a *csengőgranadilla* (uo.).

A latin szaknyelvi *Passiflora laurifolia* binómet Linné adta 1753-ban (Sp. pl. 2: 956), szinonimája az 1787-ben érvényesen közzétett *Granadilla laurifolia*. Ezekben a faji jelzőnek 'babérlevelű' a jelentése, a már Pliniusnál olvasható lat. *laurius* 'babér' és a *folius* '-levelű' (< lat. *folium* 'levél') szavak összetétele. Ugyancsak a növény levelére utal sp. *pasionaria con hojas de laurel* (PN.), vagyis 'babérlevelű passióvirág' elnevezése.

Gyümölcse és kúszónövény volta alapján nevezik *pomme de liane*, *pommier liane* (uo.), azaz 'alma kúszónövény' néven. Erre utal sp. *parcha de culebra* (EL.), azaz 'kígyó passiógyümölcs' neve

is. Az ang. *water-lemon* és ném. *Wasserlimone* (PN.) nevének 'vízcitrom' a jelentése lédús és sárga gyümölcse alapján. Francia Guyanában fr. *marie-tambour* (uo.), vagyis 'Marie-dob' néven is ismert. Az ang. *bell-apple*, *Jamaican honeysuckle*, *vinegar pear* (EL.), illetve *sweetcup* (GRIN.) nevének 'szépségalma, jamaicai lonc, ecet körte', illetve 'édes csésze' a jelentése.

mandulácska J. *Buchanania lanzan* (P. 319). Északnyugat-Indiában őshonos, ma Indonéziában és Malajziában is előforduló fa. A kemény héjú termés magja ehető.

A névadás szemléleti háttere a magok mandulaíze, aromája volt. Erre utal az ang. *cuddapah almond* (LH.) és a kanadai fr. *almondette* 'ua.' (PN.) terminus is. A faj ang. *chirauli-nut*, *chirauli-nut-tree* (GRIN.) és ném. *Chironji Baum* (W.) elnevezése a mag Indiában használatos urdu *chironji* (www.flowersofindia.net), hindi *chiraujni* (W.), bengáli *chironji* (PN.) nevének átvétele. Nepálban is *ciraaunji* (uo.) néven ismerik. Az ang. *narrow-leaved buchanania* (uo.), azaz 'keskenylevelű buchanania' elnevezése a fajra jellemző hosszúkás alakú lomblevelekre utal. A latin szaknyelvi *Buchanania lanzan* binómen 1800 óta érvényes (J. Bot. [Schrader] 1800[2]: 234), a *Buchanania* nemzetségnevben a református lelkész és növénygyűjtő, John Buchanan (1821–1903) neve örződik meg.

kamcsatkai lonc J. *Lonicera kamtschatica* (P. 418). Az oroszországi Távol-Keleten őshonos. Édes ízű terméseit frissen fogyasztják, vagy lekvárnak dolgozzák fel.

Magyar neve a faj or. *жимолость камчатская* (PN.) nevének tükörfordítása. Földrajzi névvel alkotott elnevezése a latin szaknyelvi binómen is, szó szerinti megfelelője az orosz terminusnak. Szintén megvan a Kamcsatka félsziget neve a faj ném. *Kamtschatkabeere*, *Kamtschatka-Heckenkirsche* (uo.), vagyis 'kamcsatkabogyó', illetve 'Kamcsatka-sövénycseresznye' nevében. Ugyancsak származásra, valamint a gyümölcs színére utal ném. *sibirische Blaubeere* (uo.), azaz 'szibériai kékbogyó' elnevezése.

Társneve a *kamcsatkai mézbogyó* (ED.) az ang. *Kamchatka honeysuckle* 'ua.' (GRIN.) mintájára. Ugyancsak 'mézbogyó' a jelentése ném. *Honigbeere* és ang. *honeyberry* (PN.) elnevezésének. További neve a gyümölcs érési idejére utaló ném. *Maibeere* (uo.), vagyis 'májusi bogyó', és a gyümölcs színére utaló or. *жимолость голубая* (uo.), azaz 'kéklonc'. A *Lonicera* nemzetségnevet a 16. században élt német orvos és botanikus, Adam Lonitzer (latinosított neve *Lonicerus*) tiszteletére adták.

olajfa J. *Olea europaea* (P. 190). Örökzöld fa, Palesztinában igen korán kezdődhetett a termesztése, hiszen az ígérlet földjét birtokba vevő zsidók már művelt ültetvényeket találtak. Értékes növény, a Biblia szerint több formában használták: olívaolaj (zayit), olajfa (shemen), balsam (shemen) és „a felkent” (ni'shoach).

A bibliai Getszemáne-kert valójában egy városligetként is működő olajfás kert volt kisebb barlangokkal és présházakkal, amire neve is utal: *Gat šemen*, azaz 'olajprés'. Az *olajfa* név már 1305 k. fölbukkan írásbeliségünkben: „oleafter: *olayfa*” (BesztSzj.), majd 1405 k. (SchlSzj.). Szerepel a Murmelius-féle szótárban (1533) és a Gyöngyösi Szótártöredékben (1560 k.), Lencsés György kéziratot orvosbotanikai művében (1570 k.: ArsMed.). Meliusnál 1578-ban „De Oliva, Olea. *Olayfa*. Oelbaum” (Herbarium 7). Utána Calepinus szótárában (1585), Szikszai Nomenclatorában (1590), Verancsics Dictionariumában (1595), Kájoni János „Hasznos orvosi könyvében” (1656) és Nadányi János „Kerti dolgoknak leírása” c. művében (1669) *olay-fa*, *vadolajfa*, *olajfa*. Márton István 1801-ben, Győrben nyomtatott „Uj német rudimenta” című művében szintén *olajfa*.

Olajáról elnevezett fa, csonthéjas terméséből olívaolaj vonható ki. Az *olajfa* összetétel előtagja a magyarban szláv, közelebről szlovák vagy szlovén eredetű. Néprajzi források szerint a moldvai Bogdánfalva környékén *mászling* az olajbogyó neve, a szó ott a moldvai román *maslină* 'ua.' átvétele. Összefügg a NySz. régi magyar, 1754-ből való *maszlina* 'olajbogyó' adatával. Itt az átadó nyelv a szerbhorvát volt; vö. szbhv. *māslina* 'olajfa, olajbogyó'. Végző forrása pedig az óegyházi szláv *maslo* 'olaj' > *maslina* 'olajfa'.

szálaslevelű borbolya J. *Berberis linearifolia* (P. 314). Argentínában és Chilében őshonos. Gömbölyded, éretten fekete bogyója 7-10 mm hosszú, frissen fogyasztják.

Neve a ném. *linearblättrige Berberitze* 'ua.' (W.) tükörfordítása. Mindkét terminus alapja a latin szaknyelvi binómen, a *Berberis* generikus név a borbolya neve, a latin *linearifolia* (< lat.

linearis 'szálas, vonalas alakú' és *-folius* 'levelű') faji jelző a levélre utal. A fajt Rudolph Amandus Philippi írta le először, 1857-ben adta neki a latin binómet (Linnaea 28: 663). Más idegen nyelvi neve a sv. *orangeberberis* (GRIN.), azaz 'narancsborbolya', élőhelyén pedig a sp. *calafate* és a *machai* (W.). A *Berberis linearifolia* 'Orange King' (uo.) fajtája közkedvelt nagy, narancssárga virágai miatt. Neve az angolban *orange king barberry* (1966: Pl.Inv. 164: 41), azaz 'narancskirály borbolya'.

díszananász *J. Pseudoananas sagenarius* (P. 470). Dél-Amerikában endemikus virágos növény. Piros héjú, finom gyümölcse ehető, leginkább nyersen fogyasztják.

Vonzó külseje miatt dísznövényként termesztik, ez az alapja a *dísz-* faji jelzőnek. A valódi ananásztól több jellemzője is megkülönbözteti, a ma érvényes *Ananas macrodontes* binómetben a latin szaknyelvi *macrodontes* (< gör. *makrósz* 'nagy, hosszú', és gör. *odontesz* 'fogak' < *odon* 'fog') faji jelző az ananásztól eltérő, szélükön tüskésen fogazott leveleire utal. Ugyancsak megkülönböztető jelzőkkel alkották idegen nyelvi neveit; vö. fr. *faux-ananas*, ném. *Scheinananas* (GRIN.), ang. *false pineapple* 'ua.' (EL.), azaz 'hamis ananász, álananász', valamint fr. *ananas sauvage* (W.; R. 1737: Phyt. icon. 1: N 110) és lat. *Ananas sylvestris* 'ua.' (R. 1737: uo.), vagyis 'vadananász'.

A latin szaknyelvi *Pseudoananas* (< gör. *pszeudo* 'hamis, ál-' < gör. *pszeudosz* 'hazugság, hamis látszat') összetett generikus név előtagja, és a guarani indián eredetű *ananas* (G. 60) utótag szintén az ananászhoz való hasonlóságra utal. A latin *sagenarius* (< későlat. *sagena* 'háló, vonóháló' < gör. *sagene* 'ua.') faji jelző alapja pedig az, hogy a díszananász rostjait korábban Dél-Amerikában halászhálók előállításához használták.

Szép piros gyümölcseire utal ang. *red pineapple* (W.), azaz 'vörös ananász' neve. Veszélyesen erős, tüskés levelei és tetszetős külseje miatt a díszananászt élősvényként is telepítik, erre utal braziliai port. *gravatá de cerca brava* (GRIN.) és *gravatá de rede* (uo.; R. 1919–21: Agric. index. 76) elnevezése. Szintén Brazíliában használatos port. *nana-caçaba*, Paraguayban sp. *yvira* (GRIN.), más spanyol nyelvű dél-amerikai országban pedig sp. *camargo* (EL.) neve. Ismert még fr. *ananas requin* (W.), azaz 'cápaananász', és fr. *ananas marron* (uo.), vagyis 'barna ananász' néven.

szürkedió *J. Juglans cinerea* (P. 404). Észak-Amerika keleti vidékein őshonos, Közép-Európában kertekben ültetik. A hosszúkás dió íze finom, a héja kemény.

A latin szaknyelvi binómet Linné adta 1759-ben (Syst. Nat. 2: 1272), a *cinerea* faji jelzőnek is 'szürke, hamuszürke' a jelentése, akár fr. *noyer cendré*, sv. *grå valnöt* (GRIN.), le. *orzech szary*, norv. *grå valnött*, tör. *ceviz gri* (LH.), szlk. *orech popolavý*, cs. *ořešák popelavý*, dán *grå valnad*, holl. *grijze walnoot*, ném. *Graunuß*, ol. *legno noce cenerognolo*, sp. *nogal gris* (PN.), *nogal ceniciento* és or. *ορευχ σερυύ* (EL.) elnevezésében a faji jelző. A latin *cortex cinerea* (uo.), azaz 'szürke kéreg' a névadási szemlélet háttere, a törzs világoszürke kérgére utal.

A faj társneve a *fehérdió* (LH.), az ang. *white walnut* 'ua.' (EL.) tükörfordítása, szó szerinti megfelelője a sp. *nogal blanco* (uo.), norv. *hvit valnött* (LH.) és a fr. *noyer blanc* 'ua.' (PN.). További társneve a *szőrös dió* és a *vajdió* (P. 404), utóbbi az ang. *butternut* 'ua.' (GRIN.) tükörfordítása, megfelelője a ném. *Butternuß* (uo.), fr. *noix de beurre* és a norv. *smørvalnött* 'ua.' (LH.). Az enyhén olajos mag alapján a ném. *Ölnußbaum* (PN.) és ang. *oil nut* (EL.) nevének 'olajdió', az ang. *lemon walnut* (uo.) nevének pedig 'citromdió' a jelentése, a citrom alakú termésre utal. Amerikai honossága az alapja fi. *amerikanjalopákhkinä*, port. *nogueira americana* (PN.), sp. *nogal blanco americano* és *nogal gris americano*, valamint tör. *amerika cevizi* (LH.) elnevezésének.

ananászkender *J. Bromelia karatas* (PallasLex. Bromelia a.). Közép- és Dél-Amerikában őshonos. Gyümölcseinek íze ananászra hasonló, a leve népszerű ital.

1893-ban bukkán fel a név (uo.), majd 1911-ben ua. (RévaiLex. 1: 580), ám ez a faj Priszter növénynév szótáraiban nem szerepel. Olvasható azonban a világhálón több forrásban ma is (például www.tuja.hu/kerteszeti-lexikon/bromelia.html). A névadási szemlélet háttere az ananászkender leveléből nyert növényrost, mint a PallasLex. arról tudósít, „leveléből fehérés, meglehetősen fényes, a manilakenderhez hasonló, de durvább, merevebb és kevésbé szilárd rost lesz”.

Társneve a *silk-fű* (R. 1893: PallasLex. Bromelia a., 1911: RévaiLex. 1: 580), azaz 'selyemfű', amely az ang. *silk grass* 'ua.' (Mansfeld; R. Jamaicán *silk grass* [1794: Hort. Am. Index, 1886:

Ann.r. 653]) részfordítása. Rostjának neve az *ananászrost* (R. 1893: PallasLex., 1911: RévaiLex. 1: 580) és az *ananász-selyem* (uo.), a belőle készült ritka, áttetsző szövet az *ananászbatisz* (uo.). A *pinna* vagy *ananászszővet* (uo.) előállítására annak idején Manila környékén egész falvaknak adott munkát.

A fajnak a latin *Bromelia karatas* binóment Linné adta 1753-ban (Sp.pl. 1: 285). Az egyik szaknyelvi szinonima, a *Bromelia plumieri* alapján keletkezett cs. *Bromélie Plumierova* (LH.) és ang. *Plumier's Bromelia* (EL.) elnevezése. Személyneves eredetű, a francia botanikus, Charles Plumier (1646–1704) nevét őrzi, aki három kutatóút is tett Dél-Amerikába, és mindhárom útjáról értékes könyvet adott ki. További szinonima a szintén Linné adta *Karatas karatas*, ennek és a mai latin szaknyelvi faji jelzőnek alapján keletkezett a fr. *carata karatas* (uo.) és az ang. *karatas* (uo.; R. 1810: EncLond. 3: 426, 1811: Hort.Kew. 2: 201), *karatá* 'ua.' (Mansfeld). A végső forrás a braziliai port. *carauata*, *coroata* 'ua.' (EL.), alakváltozata a *caraguata* (uo.), *caragoatá*, *croá*, *croatá* (LH.). Panamában sp. *piro* (Mansfeld), Braziliában port. *jocuisztle* (EL.) néven ismerik. Régi angol neve leveleire utal; vö. ang. *upright-leaved wild ananas* (R. 1810: Enc.Lon. 3: 426, 1811: Hort.Kew. 2: 201), azaz 'egyeneslevelű vadananasz'.

A Dél-Amerikában (Francia Guyana, Suriname, Venezuela, Brazília, Kolumbia, Ecuador, Peru, Bolívia) őshonos *Bromelia longifolia* (1911: RévaiLex. 3: 758), a *quirebijure* (uo.) termése ugyancsak kellemes ízű, ehető bogyó. (Ma érvényes latin szaknyelvi neve az *Aechmea longifolia*.) Mindkét nevének latin *longifolia* (< lat. *longus* 'hosszú' és *-folius* '-levelű') faji jelzője a hosszú lomblevelekre utal, akárcsak fr. *ananas à feuilles longues* (R. 1811: BotCult. 2: 207), azaz 'hosszú levelű ananasz' elnevezése. A latin *Aechmea* generikus nevet szintén a levelei alapján kapta, a gör. *aichmeeisz* 'lándzsával védett' szóból alkották (< gör. *aichmé* 'lándzsa, lándzsahegy').

monoszszilva J. *Pseudanamosis umbellulifera* (P. 470). Közép- és Dél-Amerikában őshonos. A léldús gyümölcsűs finom, zamatos. Nyersen eszik, vagy zselé készült belőle.

Neve az ang. *monos plum* 'ua.' (ZP.) részfordítása. Társneve az ang. *ciruelas* (EL.), amely a sp. *ciruelas* 'szilva' (W.) átvétele. Latin szaknyelvi neve a faj többszörös átsorolása nyomán gyakran változott, 1823-ban még *Myrtus umbellulifera* (Nov.Gen.Sp. [quarto ed.] 6: 135–136), 1856-ban *Eugenia esculenta* (Linnaea 27: 273), 1895-ben *Eugenia umbellulifera* (Bot.Jahrb.Syst. 19: 665) volt, 1925-ben már *Anamosis umbellulifera* (Sci.Surv. 6: 42), 1956 óta érvényes a *Pseudanamosis umbellulifera* (Arkiv för Botanik, Andra Serien 3: 512) binóment.

chileimogyoró J. *Gevuina avellana* (P. 384). Chilében és Argentínában őshonos cserje vagy fa. Éretten fekete termését nyersen, főttén vagy pírítva fogyasztják.

Magyar neve az ang. *Chilean hazel* (EL.), *Chilean hazelnut* 'ua.' (PN.) tükörfordítása. Megfelelője megvan számos európai nyelvben; vö. fr. *noisetier chilien*, *noisetier du Chili*, ném. *chilenische Haselnuß*, or. *чилийская лецина* 'ua.' (uo.). A végső forrás a faj sp. *avellano chileno* (W.) neve. Hasonneve a szintén származására utaló faji jelzős ang. *Chilean wildnut* (GRIN.), *Chilean nut* (EL.) azaz 'chilei /vad/dió', és or. *чилийский лесной орех* (PN.), azaz 'chilei erdei dió'.

A latin szaknyelvi binóment 1782 óta érvényes (Molina 184), a *Gevuina* nemzetségnév a faj sp. *guevin* (EL.), *guevina*, *gevuin* (PN.) nevéből származik, a végső forrás a mapuche indián *guevin* (W.). Ennek alapján számos európai nyelvben így hívják; vö. fr. *gevuin* (uo.), ném. *Gevuina* (LH.), ang. *gevuina nut*, port. *gevuina*, or. *гевуина* (PN.). A latin *avellana* faji jelzőt a mogyoró sp. *avellana* (GRIN.) neve alapján a chilei jezsuita szerzetes, Juan Ignacio Molina (1740–1829) adta. Ezzel jött létre a faj or. *авелланский орех* (PN.) elnevezése is.

fehér kakaó(fa) J. *Theobroma bicolor* (P. 520). Közép- és Dél-Amerikában honos. Az édeskés gyümölcsűs nyersen ehető. A magokból gyengébb minőségű csokoládé is előállítható (semmi köze a fehér csokoládéhoz, abban egyáltalán nincs is kakaó).

Neve az Ecuadorban és Mexikóban használatos sp. *cacao blanco* 'ua.' (PN.) tükörfordítása. A fehér gyümölcsűsra utal a név. A latin *bicolor* faji jelzőnek 'két szín' a jelentése, a latin szaknyelvi binóment Alexander von Humboldt és Aimé Bonpland adta a fajnak 1808-ban (Plantae Aequinoctiales 1: 104–106).

A fehér kakaó társneve a *perui kakaó* (P. 132), honosságra utal, szó szerinti megfelelője a braziliai port. *cacau do Perú* (EL.) és az ang. *Peruvian cacao* (GRIN.). Ugyancsak földrajzi nevekk

alkotott sp. *cacao de Nicaragua*, *cacau da Nova Granada* (PN.) neve. Vadállatok neveivel jött létre ang. *tiger cocoa* (uo.) és *jaguar tree* (W.) neve. A fehér kakaó sv. *macambo* (GRIN.) és az ang. *mocambo tree* (W.) neve a sp. *macambo* (uo.) átvétele; vö. még sp. N. *macao*, *majambu*, *najambu*, *bacao*, braziliai port. *mocambo* (PN.). Ugyancsak spanyol eredetű az ang. *patashte* (EL.) neve, a sp. *patashte* (GRIN.), N. *petaste*, *pataiste*, *patas*, *pataste*, *patastle* 'ua.' átvétele, a végső forrás a maja indián *pataxte* 'ua.' (PN.); vö. még sp. *pataste de sapo*, *cacao pataste* (uo.). Braziliában a port. *cubuassú*, *cupassú*, *cupuassú* (uo.) nevén ismerik a legtöbben.

nagyvirágú kakaó(fa) J. *Theobroma grandiflorum* (P. 520). Dél-Amerikában őshonos. Gyümölcsseit nyersen is fogyasztják, illetve feldolgozzák. A magokból gyengébb minőségű csokoládé (cupulade) és zsiradék készíthető.

A ném. *großblütiger Kakao* 'ua.' (W.) szó szerinti megfelelője. A latin szaknyelvi *grandiflorum* faji jelzőnek ugyancsak 'nagyvirágú' a jelentése, arra utal, hogy e faj virága nagyobb a kakaóféjánál. A latin binóment a német botanikus, Carl F. P. von Martius tette érvényesen közzé 1886-ban (Fl. bras. 12: 76), aki 1817 és 1820 között Braziliában volt gyűjtőúton. A faj ném. *Cupuazú* (T.) társneve a faj élőhelyén használatos port. *copoacú*, *cupuassú*, *cupuacú*, *pupu*, *pupuacú* (EL.) és sp. *copoasú*, *copoasu* (GRIN.), *cupassú*, *cupuarana*, *kopoazu* (PN.) nevének átvétele.

Linnének az 'istenek étele' értelmű latin *Theobroma* nemzetségneve (1753: Sp.pl. 2: 782) a gör. *theosz* (θεος) 'isten' és a *bróma* (βρώμα) 'étel' szavak összetételéből származik, az utóbbi feltehetőleg a *bromosz* (βρομος) 'zab' szóból ered. A nemzetségről kapta a nevét a teobromin nevű vegyület.

arizonai dió J. *Juglans major* (P. 405). Az egyetlen sivatagi körülmények között növé diófaj. Az Egyesült Államokban, valamint Mexikóban honos.

Nevének mintája a korábbi latin szaknyelvi *Juglans arizonica* szinonima volt. Ebből való a faj ang. *Arizona walnut* (GRIN.) elnevezése is. Neveibe néha betoldják a „fekete” jelzőt, mert a *Juglans*-diókon belül a feketediók csoportjába tartozik; vö. fr. *noyer noir d'Arizona* (W.), ang. *Arizona black walnut* (EL.). Szintén honosságra utal ang. *New Mexico walnut* (uo.) neve. A sp. *nogal silvestre* (GRIN.) nevének 'vaddió' a jelentése, a vadon termő fák alól szokták a dióit összegyűjteni.

feketedió J. *Juglans nigra* (P. 405). Észak-Amerika keleti területein, folyók mentén közönséges fa. Diója keményebb héja miatt kevésbé népszerű, íze kissé kesernyés.

Nevének a Linné által 1753-ban adott latin szaknyelvi *Juglans nigra* binómen (Sp.pl. 2: 997) az alapja, akárcsak az ang. *black walnut*, sp. *nogal negro*, sv. *svart valnöt*, fr. *noyer noir*, ném. *Schwarznuß*, port. *nogueira preta* (GRIN.), cs. *orešák černý*, szlk. *orech cierny*, dán *sort valnød*, holl. *zwarte walnoot*, fi. *mustajalopähkinä* (PN.), le. *orzech czarny*, észt *must pähkliuu*, tör. *ceviz kara* (LH.), ol. *noce nero*, ukr. *чорний горіх* (W.) és or. *черный орех* 'ua.' (EL.) neveknek. Társneve az *amerikai dió* (P. 405), a faj sp. *nogal americano* (GRIN.), dán *amerikansk sort valnød*, holl. *amerikaanse noot*, ang. *American black walnut*, fr. *noyer noir d'Amérique*, ném. *amerikanischer Nußbaum*, ol. *legno di noce nero d'America* (PN.), port. *nogueira-americana* (LH.) és ro. *nuc american* (EL.) nevének megfelelője. Használatos Amerikában az előfordulására utaló ang. *eastern black walnut* (uo.), azaz 'keleti feketedió' neve is.

bogyós púposcserje J. *Gaylussacia baccata* (P. 382). Észak-Amerika északkeleti részén honos alacsony, lombhullató cserje. A kékesfekete, érett bogyó ehető, húsos és édes.

Az 1872-ben Karl Heinrich Emil Koch által adott latin szaknyelvi binómen (Dendrologie 2: 93) mintájára alakult a *bogyós* faji jelző, a lat. *baccata* jelentése szintén 'bogyókkal díszített, bogyós'. Az amerikai áfonya nevével alkották a bogyók fekete színére utaló ang. *black huckleberry* (EL.) elnevezését. Ugyancsak az áfonyára hasonlító bogyótermésekre utal sv. *bockbär* (GRIN.), észt *vaigu-ebamustikas*, cs. *borůvkovnik bobulatý* és fr. *Gaylussaccia à fruits bacciformes* (LH.) elnevezése. A bogyós púposcserjének volt is a botanika latin szaknyelvében az áfonya nemzetségbe való besorolásának megfelelően *Vaccinium glabrum*, *Vaccinium parviflorum*, illetve *Vaccinium resinatum* szinonim neve.

amerikai gesztenye(fa) *J. Castanea dentata* (P. 328). Észak-Amerika keleti részén őshonos. Édes termését egykor a nagyobb városok utcáin nyílt tűzön sütve árulták.

Nevének a korábbi, Constantine Samuel Rafinesque által 1817-ben közzétett latin szaknyelvi *Castanea americana* (Fl.Ludov. 134) honosságra utaló binómen volt a mintája, ennek szó szerinti megfelelője a faj neve a legtöbb nyelvben; vö. ang. *American chestnut* (EL.), fr. *châtaignier d'Amérique*, ném. *amerikanische Kastanie*, sv. *amerikansk kastanj* (GRIN.), blg. *amerikancku kecmen*, cs. *kaštanovník americký*, dán *amerikansk kastanje*, holl. *amerikaanse kastanje*, észt *ameerika kastanipuu*, fi. *amerikankastanja*, gör. *αμερικάνικη καστανιά*, ol. *castagno americano*, le. *kasztan amerykański*, port. *castanheiro-americano*, or., ukr. *американський каштан*, sp. *castaño americano*, tör. *amerika kestanesi* (PN.). A mai latin szaknyelvi binómen 'fogazott' jelentésű *dentata* faji jelzője alapján társneve az erősen fogazott, kihegyesedő, elkeskenyedő vállú levelekre utaló fr. *châtaignier à feuilles dentées*, cs. *kaštanovník zubatý*, gör. *καστανιά η οδοντωτή*, le. *kasztan zębaty*, or. *каштан зубчатий* és az ang. *toothed chestnut* (uo.). A fa gesztenye termésének Amerikában a *bread tree*, azaz 'kenyérfa' nevet adták, mert olyan magas a keményítőtartalma, hogy lisztet készítettek belőle.

amerikai szilva *J. Prunus americana* (P. 467). Észak-Amerikában őshonos. A lédús és édes gyümölcsseit nyersen fogyasztják, bor, kompót és lekvár is készül belőlük.

Neve az ang. *American plum* 'ua.' (GRIN.) tükörfordításával került a botanika magyar szaknyelvébe. Számos európai nyelvben megvan szó szerinti megfelelője; vö. fr. *prunier américain*, ném. *amerikanische Pflaume*, *Amerikapflaume*, port. *ameixeira-americana*, sp. *ciruelo americano*, sv. *amerikansk plommon* (uo.), dán *amerikansk blomme*, észt *ameerika ploomitpuu* (LH.), ukr. *слива американська* 'ua.' (W.). Valamennyi a latin szaknyelvi *Prunus americana* binómen mintájára keletkezett, amelyet Humphry Marshall tett közzé 1785-ben (Arbust.Amer. 111). Az ő neve örzödik meg a faj ang. *Marshall's large yellow sweet plum* (W.; R. 1793: *large yellow sweet plumb* [Nemnich 4: 1067]), vagyis 'Marshall nagy sárga, édes szilvája' elnevezésében is.

Az *amerikai szilva* terminus megfelelői gyakran szerepelnek bővítmenyekkel ellátva; vö. fr. *prunier rouge américain* (W.), ang. *American red plum* (GRIN.) és *American wild plum* 'ua.' (LH.), azaz 'amerikai vörös szilva', illetve 'amerikai vadszilva', az utóbbi tükörfordítása a ném. *amerikanische Wildpflaume* 'ua.' (W.). A 'vadszilva' jelentésű ang. *wild plum* (EL.); R. 1887: Ann.rep. Board 576, 1913: AFT. 621) neve ugyancsak használatos bővítmenyekkel; vö. *wild red plum* és *wild yellow plum* (LH.; R. 1859: FC. 357), vagyis 'vörös vadszilva', illetve 'sárga vadszilva'.

Társneve a *keleti cseresznyeszilva* (P. 240), mert elsősorban Észak-Amerika keleti felén fordul elő, további társneve az ang. *goose plum* (GRIN.), azaz 'libaszilva', valamint a gyakori élőhelyére utaló *river plum* (EL.) és ném. *Prärie-Pflaume* (W.), vagyis 'folyami szilva' és 'prériszilva'.

elefántormány *J. Proboscidea lousianica* (P. 275). Lágyszárú növény a Martyniaceae családban. A fiatal terméseket Amerikában konzerválják, salátaként fogyasztják.

Zoomorf metaforikus terminus; a ném. *Elefantenrüssel* (M. 105) 'ua.' tükörfordítása. Mintája a latin szaknyelvi *Proboscidea* nemzetségnév, amely a lat. *proboscis*, genitív *proboscidis* 'ormány' (< gör. *proboszkisz* 'elefántormány') szóból képzett. A növénynek ismert *elefántfő*, *zergeszarv*, *ördög-szarv* (MNöv. 144) társneve is a magyarban. A *zergeszarva* (T.), *zergeszarv* (P. 275; R. 1911; ua. 'Martynia' (Nsz. 338), 1966: ua. 'Proboscidea / Martynia p. p.' (MNöv. 144)] szintén metaforikus terminus, a ném. *Gemshorn* 'ua.' (PbF. 498), *Gemshorn* 'ua.' (G. 507) tükörfordítása. Az *ördög-szarv* pedig a ném. *Teufelskralle*, *Teufelsklaue* 'ua.' (www.amazon.de), azaz 'ördögkarom' mintájára jött létre. Az angolban is használatos *devil's claw* és *ram's horn* (EL.), vagyis 'ördögkarom', illetve 'kos szarv', valamint *devil's breath*, *devil's snot* (www.carnivorousplants.org) neve.

A sok ormány, szarv, karom szóval alkotott összetett terminus esetében a névadás szemléleti háttérében a hajlós hegyű, hosszúkaák szarvhoz vagy ormányhoz hasonlítható gyümölcs áll. A termésnek hajlított, a végén keskenyedő alakja hasonlatos az elefánt ormányához, a zerge vagy éppen az ördög fejéhez, szarvához. A termés parenchimatikus külső fala csak a teljes száradás után lökődik le. Ekkor előtűnik a keményre fásodott, koromfekete színű, erősen szűrös endokarpium, a jellegzetes, dekoratív szarvképződmény. A termés a válaszfalak mentén nyílik fel, miközben a szarv két ága erősen kifelé hajlik.

Társneve még a *kürtvirág* (T.). A németben a *Vogelfrucht* (www.amazon.de), azaz 'madár-gyümölcs' társneve arra utal, hogy a termés a madarak tápláléka. Érdekes a növény ang. *aphid trap* (EL.), azaz 'levéltetű csapda' elnevezése.

homokikörte *J. Peraphyllum ramosissimum* (P. 450). Észak-Amerikában őshonos. A nyár végén érő gyümölcsét nyersen, vagy főzettel földolgozva fogyasztják.

Neve a ném. *Sandbirne* 'ua.' (G. 469; R. 1906: Ill.Handb. 1: 713) tükörfordítása. Sárga gyümölcse a névadási szemlélet háttere. Az angolban almához hasonlítják inkább; vö. ang. *wild crab apple* (EL.), azaz 'vad rákalma', illetve *squaw-apple* (GRIN.), vagyis 'squaw-alma', azaz 'indián asszony alma', a sokoldalúan hasznosítható őshonos cserjét az indián feleségekről nevezték el. A latin szaknyelvi *Peraphyllum* (< sp. *pera* 'körte'; gör. *phýllon* 'levél') generikus név az ágak hegyén sűrűn növő lomblevelekre utal. A latin *ramosissimum* (< lat. *ramosus* 'elágazó, ágas' < lat. *ramus* 'ág') faji jelző pedig a sűrűn, gazdagon elágazó ágakra, szárazra, akárcsak a homokikörte cs. *listkovec vétevnaty* (W.) elnevezése.

himalájai borágófa *J. Ehretia dicksonii* (P. 365). Kelet-Ázsiában honos. A termés ehető, csonthéjas gyümölcs, 4-5 mm átmérőjű, éretten narancssárga színű.

A *borágó* (< középlat. *borago*, ófr. *borrace* [G. 103]) a *Borago* nemzetség neve (P. 50), a himalájai borágófa is a borágófélék (*Boraginaceae*) családba tartozik. A *himalájai* faji jelzőnek a honosság az alapja. Társneve a *bozontos borágófa* (P. 365), a kuszán növő ágaira utal. A kí. *cu kang shu* (GRIN.) nevének is 'durva-pelyvafa' a jelentése. A latin szaknyelvi *Ehretia* generikus névben 1756 óta a német növényfestő, Johann Georg Dionys Ehret (1708–1770) neve örződik meg, aki Linné 1737-ben kiadott *Hortus Cliffortianus* című művét illusztrálta. Az *Ehretia dicksonii* fajt a skót botanikus és természetűrt, James Dickson (1738–1822) tiszteletére nevezték el 1862-ben. A fajnak korábban, 1824-ban *Ehretia macrophylla* volt a neve, a *macrophylla* (< gör. *makrósz* 'nagy, hosszú' és *phýllon* 'levél') faji jelző a hosszú levelekre utal.

Az *Ehretia microphylla* (< gör. *micrósz* 'kicsi'; *phýllon* 'levél') pedig a *kislevelű borágófa* (W.). Társneve a *fucsien teafa* és a *Fülöp-szigeteki teafa* (uo.), mindkét elnevezés tükörfordítással keletkezett; vö. ang. *fukien tea tree*, illetve *philippine tea tree* 'ua.' (uo.). A németben ugyancsak *Fukientee*, illetve *philippinische Tee* (G. 223) a neve. Kínában *ji ji shu* (GRIN.) néven ismerik.

vadkakaó *J. Pachira aquatica, macrocarpa* (P. 444). Közép- és Dél-Amerikában őshonos. Termését nyersen, főzve vagy sütve fogyasztják, lisztnek is megőrlik.

Noha nevének a francia, spanyol vagy német megfelelői korábbról adathatók, valószínűleg az ang. *wild cocoa* 'ua.' (GRIN.; R. 1819: *wild cacao* [Cycl.R. 6: 609], 1904–1905: ua. [Bull.miscT. 6: 109], 1914: *wild cocoa* [Hall 265]) tükörfordítása. A magyar név csak késői felbukkanású, a korábbi forrásokban nem is tárgyalják a fajt. Szó szerinti megfelelője még a port. *cacau selvagem* (EL.), sp. *cacao silvestre* (uo.; R. 1784: Part.P. 333), ném. *wilder Kakaobaum* (EL.; R. 1793: Nemnich 1: 449), fr. *cacao sauvage* 'ua.' (FA.; R. 1781: Suppl.Pl. 314, 1827: Dict.Cass. 12: 577). Honosságra utaló faji jelzővel fr. *cacao sauvage de Guiane* (W.), azaz 'guyanai vadkakaó'.

Társneve az *álkakaó* (P. 264), másutt a sp. *cacao de monte* (EL.), azaz 'hegyi kakaó', ang. *forest cocoa* (R. 1914: Hall 265), vagyis 'erdei kakaó'. A faj igen korai neve Mexikóban a sp. *xiloxochitl* (W.; R. 1781: Suppl.Pl. 314, 1784: Part.P. 333, 1793: Nemnich 1: 449), amelynek minden bizonnyal az aztékok által használt terminus az alapja. Ugyancsak régi, 1793-tól adatható neve az ang. *digitated Caroline* és a fr. *Caroline du Mexique* (uo.), ezek a fajnak egy későbbi rendszertani besorolása szerinti *Caroline* generikus névvel jöttek létre, akárcsak a braziliai port. *carolina embirucu* 'ua.' (LH.). A latin szaknyelvi *Carolinea* nemzetségnevet Carl Linné adta 1781-ben (Suppl.Pl. 314), vele Karl Friedrich von Baden nagyherceg felesége, Louise Karoline Princess von Hessen-Darmstadt (1723–1783) nevét kívánta megörökíteni, aki jeles botanikus volt, Linnével levelezett, és a Karlsruher Schloßgarten számtalan egzotikus növényét a Linné-féle binominális rendszer szerint osztályozta. A vadkakaó fajneve a *Carolinea princeps* volt.

A botanikai nomenklátúra szabályai szerint az első érvényes közlés okán végül mégiscsak a *Pachira* maradt a generikus név, amelyet Jean Baptiste Aublet adott 1775-ben (Hist.Pl.Guiane 2: 725), aki 1762 és 1764 között gyűjtőutat tett Guyanában. A latin szaknyelvi *Pachira* nemzetség-

név egy Guyanában beszélt kreol nyelvből származik, a *pakira* (W.) ott a pekari 'Tayassu' neve, ez a párosujjú patás disznóféle állat nagy fogyasztója a vadkakaó gyümölcsének. Földrajzi névvel, Francia Guyana fővárosának, Cayenne-nek a nevével alkották a vadkakaó régi fr. *pachirier de Cayenne* (R. 1793: Nemnich 1: 449) elnevezését. A névben szereplő fr. *pachirier* (W.), valamint a sp., le. *pachira*, or. *naxupa* (uo.), ném. *Pachirabaum* (Pfl.) és az észtpahhiira 'ua.' (LH.) természetesen a latin generikus név megfelelője.

A vadkakaó hasznos termésére utal ang. *provision-tree* (GRIN.; R. 1883: Morris 85), azaz 'élelmiszerfa' elnevezése. Ugyancsak gyümölcse alapján adtak a vadkakaónak más gyümölcsstermő fajok neveivel alkotott terminusokat is. Igen gyakori e nevekben a gesztenye megfelelője; vö. ang. *Malabar-chestnut* 'malabári gesztenye' (GRIN.), fr. *châtaignier sauvage* (uo.; R. 1784: Part.P. 333), ang. *wild chataigne* (R. 1912: Bull.misc.T. 175) és sp. *castaño silvestre* (EL.), azaz 'vadgesztenye'. A fr. *chataigne maron* 'barna gesztenye' (R. 1914: Hall 265) az érett termés színére utal. Helyneves elnevezése a port. *castanheiro do Maranhão* (EL.), végül a vizes élőhelye az alapja port. *castanheira da água* (uo.), ném. *Wasserkastanie* (Pfl.), ang. *water-chestnut* és sp. *castaño de agua* (GRIN.), vagyis 'vízi gesztenye' nevének. Mivel a faj igen gyakori előfordulású Guyanában, honoságra utaló faji jelzõt kapott a gesztenye megfelelői mellé; vö. sp. *castaño de la Guayana* (uo.), fr. *châtaignier de la Guyane* (uo.; R. 1836: ua. [Duchesne 216], 1878: *chataigne de la Guyane* [ÖBZ. 33]), ang. *Guiana-chestnut* (GRIN.; R. 1934: Pl.Inv. 111: 55), port. *castanheiro da Guyana* (EL.), azaz 'Guyana-gesztenye', 'guyanai gesztenye'. A vadkakaó termésének kellemes ízét a mogyoróhoz, illetve a dióéhoz is hasonlítják; vö. fr. *noisetier de la Guyane* 'guyanai mogyoró' (uo.), illetve fr. *noix de Malabar* 'malabári dió' (W.) és ang. *sabanut* 'sabadió' (GRIN.), de olvasható megkülönböztető faji jelzős sp. *zapote bobo* (EL.) és *zapotolongo* (uo.; R. 1867: *sapoto-longo* [Ann.Sci. 17: 319]), azaz 'bolond, illetve hosszú zapota' neve is. A braziliai port. *mamorana* (EL.) elnevezése a papája port. *mamão* nevének és a tupi indián *rana* 'hasonlóság' (W.) kifejezésnek az összetétele, jelentése tehát 'a papájához hasonló'.

A vadkakaó vizes élőhelyére latin szaknyelvi *aquatica* faji jelzője, valamint számos társneve utal a 'mocsári', 'parti', 'folyami', illetve 'vízi' faji jelzőkkel; vö. ném. *Sumpf-Rasierpinselbaum*, sv. *strandkastanj* (GRIN.), fr. *cacaoyer-rivière*, sp. *cacao de playa*, *zapote de agua*, *ceibo de agua* (EL.), ném. *Wasserkastanie* (Pfl.), cs. *bombakopsis vodni*, észtpahhiira (LH.), holl. *watercacao*, fr. *pachirier aquatique*, le. *pachira wodna*, or. *naxupa водная* (W.). A hosszú nyélen növő, bojszerűen álló porzói alapján 'ecsetfa' nevet is kapott; vö. fi. *sutipuu*, illetve *kastanjatipuu* 'gesztenye-ecsetfa' (uo.) és ném. *Rasierpinselbaum* 'borotvaecsetfa' (EL.). Igen sok társneve használatos Dél-Amerikában, például a braziliai port. *monguba*, *mungaba* (uo.) és a földrajzi neves *paineira de Cuba* (W.), valamint a sp. *malparia pachira*, *cacao cimarrón*, *ceibo de arroyo*, *chila blanca*, *imbiriçu*, *jelinjoche*, *pumpunjuche*, *quirihillo* (uo.). Szobanövényként a kereskedelemben ném. *Zierkastanie* (www.helpster.de), azaz 'díszgesztenye' neve is olvasható.

A vadkakaó öt összefonódott (vagy inkább összefonott) törzsű bonsai változatát régóta szerencsehozónak tartják, ezért kapott „szerencsehozó vagy pénzhozó fa” nevet is. Különböző magyarázatok születtek erre a hagyományra, a feng shui szerint az ötszörösen összefonódott fa az öt öselemet szimbolizálja: fém, fa, víz, tűz, föld. Egy legenda szerint Tajvanon egy szegény kertész a szívós növény három hajlékony szárát összefonva nevelte, jól el tudta adni, és elnevezte pénzhozó fának. Mindenesetre a vadkakaó számos társneve ilyen értelmű; vö. fr. *arbre à argent* (www.fruitymag.com), *arbre à monnaie*, ang. *money plant*, *money tree*, ki. *fācái shu* (W.), azaz 'pénznövény', 'pénzfa'. Hasonneve a ném. *Glückskastanie* (uo.) és az ang. *good luck tree* (www.bonsaiiboy.com), vagyis 'szerencsegesztenye', illetve 'jószerencsefa'. A kereskedelemben ilyen neveken értékesítik, Kelet-Ázsiában piros szalaggal vagy más díszítéssel ajándékozzák, hogy a vállalkozásoknak szerencsét hozzon, tajvani exportja 2005-ben 7 millió dollárt hozott a mezőgazdaságnak.

A vadkakaó egyik latin társneve a *Pachira macrocarpa* (P. 444; GRIN.), ám van ahol ezt külön fajként kezelik, és a 'nagy gyümölcsű' jelentésű latin szaknyelvi *macrocarpa* (< gör. *makrosz* 'nagy, hosszú', gör. *karposz* 'gyümölcs') faji jelző alapján létrejött ang. *large-fruited provision tree*, cs. *bombakopsis velkoplody* (LH.) és fr. *pachirier à gros fruits* (EL.) nevét közlik.

RÁCZ JÁNOS